

**Mieszkańcy wsi jako przedmiot badań
socjologii; pomiędzy wspólnotą wartości a
wspólnotą interesu.**

Dr Barbara Fedyszak-Radziejowska
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

Społeczności wiejskie; tożsamość, kapitał społeczny,
wspólnotowe identyfikacje.

Wieś i jej mieszkańcy to:

- Pracownicy sektora rolnego?
- Wspólnota „w zaniku”?
- Wspólnota w procesie przekształceń społeczno – ekonomicznych?
- Miejsce w przestrzeni społecznej położone bliżej peryferii, niż centrum?
- Miejsce, które dla jego mieszkańców wciąż stanowi potencjalne ryzyko wykluczenia społecznego?
- Obszar objęty działaniami PROW?
- Wspólnota szczególnych doświadczeń, identyfikacji i społecznej tożsamości?

Mieszkańcy wsi to zbiorowość stabilna, która po 2004 roku wykazuje lekką tendencją wzrostu

- w 2002 roku na wsi mieszkało 14,620 mln osób,
- w 2009 roku – 14, 889 mln,
- w 2010 roku – 14, 935 mln mieszkańców.

Wieś, czy obszary wiejskie?

Wieś

- Wiejskość to zakorzenione w przeszłości dziedzictwo, które w zależności od dyskursu możemy odrzucić, zachować lub z niego korzystać.

■ M.Blanc, za M. Halamska, WiR 1/2011

Obszary wiejskie

- Definicje wiejskości mają charakter normatywny, podobnie jak pojęcie wsi i wiejskości. Są swoistą konstrukcją, która oddaje strukturę postrzeganych przez badacza problemów i propozycje ich rozwiązywania.

■ M. Halamska, WiR, 1/2011

Wieś, czy obszary wiejskie, okiem socjologa;

Obszary wiejskie;

- Wieś bez dominacji rolnictwa, tradycyjnych więzi i kultury wsi to zasadniczo nowy przedmiot badań,
- Jej mieszkańcy są w swoich opiniach wewnętrznie zróżnicowani i coraz bardziej podobni do mieszkańców miast,

■ za K. Górlach, 2003

Wieś;

- Definicje wspólnoty wiejskiej, rodziny, czy narodu mają charakter normatywny. To nowy, modny paradygmat zakłada, że są „w zaniku”,
- „przedmiot teoretycznej refleksji badacza, jest zarazem przedmiotem danym komuś w jego doświadczeniu”, F.Znaniński

Wieś jako wspólnota wartości z własną , społeczną tożsamością zakorzenioną w przeszłości.

- Ogół społecznych identyfikacji definiujących „JA” tworzy tożsamość społeczną. (...) to ta część koncepcji siebie, która definiuje jednostkę jako członka grupy w kontraście z innymi grupami”.

K.Koseła

- Treścią społecznych identyfikacji jest m. innymi poczucie więzi, poczucie wspólnoty „naszych” spraw, poczucie bliskości i podobieństwa.
- *Czy można być przywiązanym do „swoich obszarów wiejskich”?*
- Rolnictwo, przyroda, zakorzenienie we własności i w instytucji sąsiedztwa w relatywnie nielicznej zbiorowości oraz peryferyjne położenie są trwałe.

Wiejskie i rolnicze zakorzenienie w przeszłości nieobecnej w dyskursie symbolicznym.

- Gospodarstwa rodzinne i prywatna własność ziemi – wartość w czasach PRL obroniona,
- Agraryzm i ruch ludowy; wartości, identyfikacje i społeczna tożsamość w czasach PRL utracone,
- Historia amputowana – referendum 1946, wybory 1947 oraz obroniona w latach stalinowskich prywatna własność ziemi,
- Tożsamość społeczna w fazie zapomnienia, czyli długa historia walki o NSZZ RI „S” od 29.X.1980 (odmowa rejestracji), przez 29 XII (strajk w Ustrzykach Dolnych), 18.II.1981 (Porozumienia Rz-U), 19 i 27 III (Bydgoszcz i strajk NSZZ „S”) po 12.V. 1981 – rejestracja NSZZ RI „S”
- *TW Walter; „strajk dawno by się rozleciał, gdyby nie religia (oprawa, msze, kazania...) i nagromadzony gniew z przeszłości”*

Wieś bardziej atrakcyjna?

- Na wieś podmiejską przenoszą się stosunkowo zamożni mieszkańcy miast.
- Także mieszkańcy wsi wybierają ją z rosnącą akceptacją.
- Wspólna Polityka Rolna i polityka spójności UE zmienia polską wieś.
- Wieś to nadal absorber bezrobocia i skutków kryzysu ekonomicznego.
- Programy rozwoju „obszarów wiejskich” oraz WPR rodzą nowe, współczesne identyfikacje – raczej interesów, niż wartości.

Przeprowadzka do miasta (w proc.)

Mieszkańcy wsi;	Jeśli miał(a)by Pan/i takie możliwości, to czy przeprowadził(a)by się Pan/i do miasta?			
	Rok 2011		Rok 2010	
	Zdecydowanie i raczej tak	Zdecydowanie i raczej nie	Zdecydowanie i raczej tak	Zdecydowanie i raczej nie
Mieszkańcy wsi ogółem	15,0	81,0	17,0	77,0
Nierolnicy	17,0	79,0	20,0	73,0
Rolnicy	12,0	84,0	15,0	79,0

Dane: tns OBOP dla MRiRW

Spółeczności wiejskie o roli obszarów wiejskich w Polsce. (w proc.)

Czy Pana/i zdaniem najważniejszą rolą obszarów wiejskich w Polsce jest (pierwsze wskazanie z trzech proponowanych);

Rola obszarów wiejskich;	Rolnicy		Nierolnicy	
	2011	2010	2011	2010
Produkcja żywności	86,0	86,0	71,0	75,0
Ochrona środowiska	6,0	7,0	9,0	12,0
Funkcja usługowa w stosunku do obszarów miejskich	2,0	4,0	5,0	6,0
Funkcja zachowania dziedzictwa kulturowego	1,0	1,0	3,0	3,0
Pełnienie funkcji turystycznej	1,0	2,0	4,0	5,0

Dane; tns.OBOP dla MRiRW

Czy rolnictwo, to biznes, sektor rolny, czy źródło utrzymania Polaków - mieszkańców wsi?

- 1,480 mln indywidualnych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha,
 - 792 tysięcy – gospodarstwa małe, do 5 ha
 - 346 tysięcy – gospodarstwa od 5–10 ha
 - 284 tysięcy – od 10–30 ha
 - 59 tysięcy – powyżej 30 ha
- za PSR 2010
- za ARiMR 2010 – 1,371 mln wniosków o płatności bezpośrednie

Podstawowe funkcje gospodarstw rodzinnych:

- zapewnienie środków utrzymania rodzinie i zabezpieczenie przed ubóstwem,
- współtworzenie różnorodności produkcji rolnej
- kształtowanie środowiska naturalnego
- zapewnienie ciągłości osadnictwa i zapobieżenie procesom wyludniania na obszarach peryferyjnych

Opinie mieszkańców wsi o jej najważniejszych funkcjach, o przyszłości polskiego rolnictwa.

Teza;

Współczesne identyfikacje mieszkańców wsi zakorzenione są w doświadczeniach z przeszłości i w tradycyjnych wartościach.

Mieszkańcy wsi o przyszłości polskiego rolnictwa (w proc.)

Mieszkańcy wsi;	Jakie powinno być polskie rolnictwo? Czy powinno opierać się raczej na:		
	Dużych gospodarstwach rolnych	Trudno odpowiedzieć	Małych i średnich gospodarstwach rolnych
Nierolnicy	27,0	26,0	47,0
Rolnicy	36,0	26,0	38,0

Dane tns OBOP 2011 dla MRiR

Mieszkańcy wsi o gospodarstwach rodzinnych (w proc.)

Mieszkańcy wsi;	Jakie powinno być polskie rolnictwo? Czy powinno opierać się raczej na:		
	Gospodarstwach rodzinnych	Trudno odpowiedzieć	Przedsiębiorstwach rolnych
Nierolnicy	62,0	26,0	11,0
Rolnicy	54,0	30,0	16,0

Dane tns OBOP 2011 dla MRiR

Mieszkańcy wsi o jakości produkcji rolnej (w proc.)

Mieszkańcy wsi	Jakie powinno być polskie rolnictwo? Czy powinno być nastawione raczej na:		
	Produkcję naturalną, ekologiczną	Trudno odpowiedzieć	Intensywną produkcję wspomaganą środkami ochrony roślin, nawozami, GMO, etc.
Nierolnicy	57,0	29,0	13,0
Rolnicy	69,0	21,0	10,0

Dane tns OBOP 2011 dla MRiRW

- Diagnoza Społeczna 2011 jako wiarygodne, tj. zdefiniowane poza środowiskiem „wiejskich i rolniczych interesów” potwierdzenie trwałości czynnika, jakim jest mieszkanie na wsi, jako potencjalnego czynnika społecznego wykluczenia.

Dochody netto gospodarstw domowych w marcu 2011 r.

Grupy społeczno-ekonomiczne i miejsce zamieszkania	Dochody netto w zł	
	Na gospodarstwo domowe	Na osobę
Rolnicy	3104,0	827,0
Pracownicy	3861,0	1355,0
Pracujący na własny rachunek	4972,0	1750,0
Utrzymujący się ze źródeł niezarobkowych	1386,0	765,0
Emeryci	2275,0	1328,0
Mieszkańcy miast 20 – 100 tysięcy	3068,0	1300,0
Wieś	2818,0	969,0

Dane za; Diagnoza Społeczna 2011

Wieś, czy obszary wiejskie- podsumowanie;

- Socjologia w swoich funkcjach praktycznych preferuje termin „obszary wiejskie” ponieważ integracja z UE i WPR oznacza potrzebę badania efektywności instrumentów i programów kierowanych do mieszkańców „obszarów wiejskich”
- Socjologia w swojej funkcji ideologicznej traktuje globalizację i proces modernizacji jako czynniki „nieuchronnej” unifikacji wartości i norm, dlatego „obszary wiejskie” zdają się symbolem przyszłości i nowoczesności.
- Socjologia w swojej funkcji poznawczej, teoretycznej i humanistycznej odrzucenie kategorii „wieś” winna jednak poprzedzić empirycznymi badaniami oraz teoretycznym modelem nowych, wspólnych, miejsko-wiejskich identyfikacji tożsamościowych.

Diagnoza Społeczna 2011 o wartościach polskiego społeczeństwa:

■ *Wśród grup społeczno – zawodowych pieniądze najbardziej cenione są przez przedsiębiorców i pracowników sektora prywatnego oraz osoby bezrobotne, praca(...) przez pracowników najemnych i bezrobotnych, uczciwość przez rolników i emerytów (...). Mieszkańcy wsi częściej niż mieszkańcy miast wiążą szczęście z Bogiem, a mieszkańców największych miast wyróżnia docenianie wolności, przyjaciół i pogody ducha(...).*